

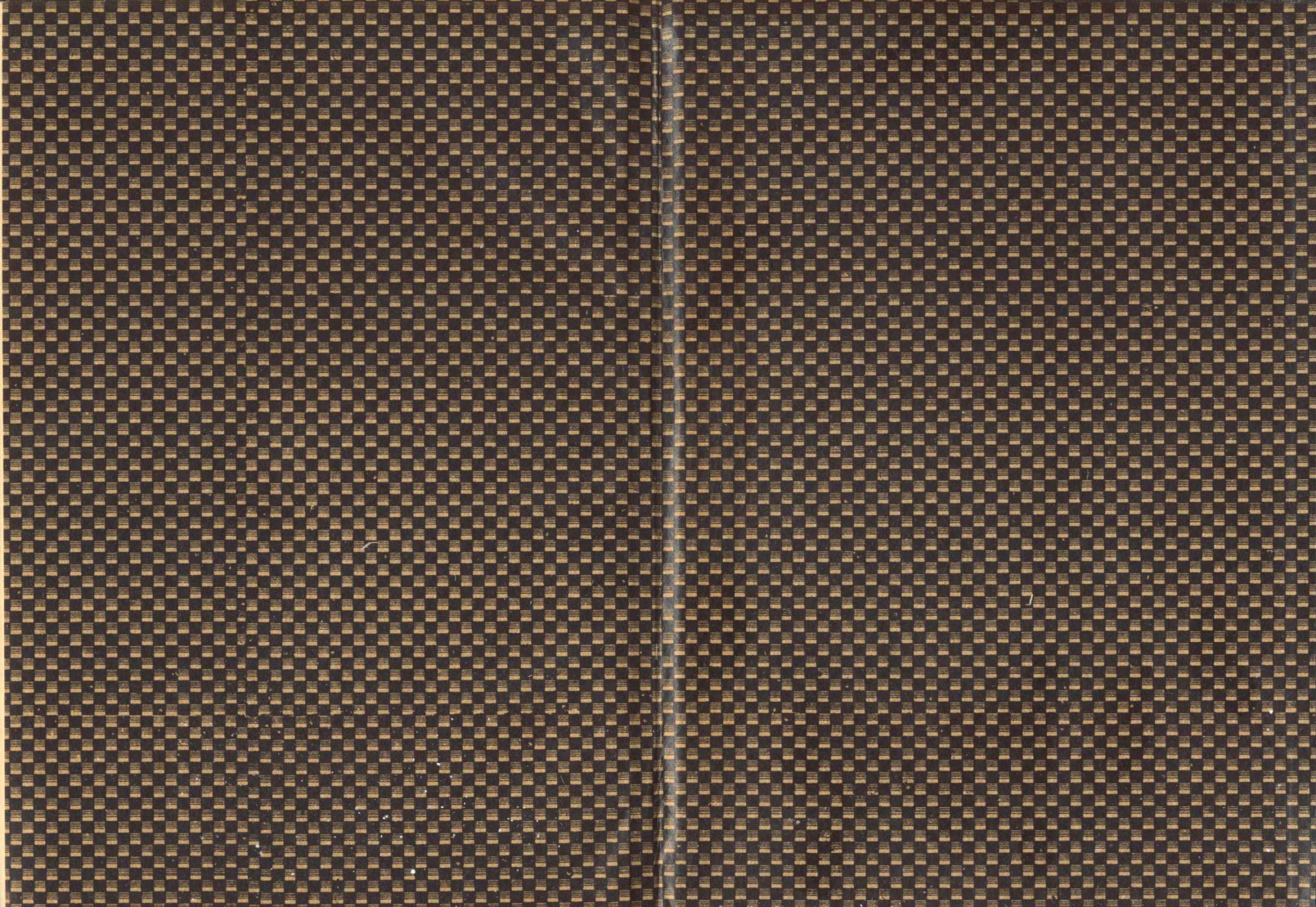
ЮРІЙ ЯНОВСЬКИЙ

Т В О Р И

І

Р У Х

Ю Р І Й Я Н О В С Ь К И Й

В И Д А В Н И Ц Т В О Р У Х

ЮРІЙ ЯНОВСЬКИЙ

ПРЕКРАСНА УТ

ТОМ
I

✓
КНИГА ВІРШІВ
ІЗ КОМЕНТАРІЯМИ
ДО ПОЕЗІЇ ТА ПРОЗИ

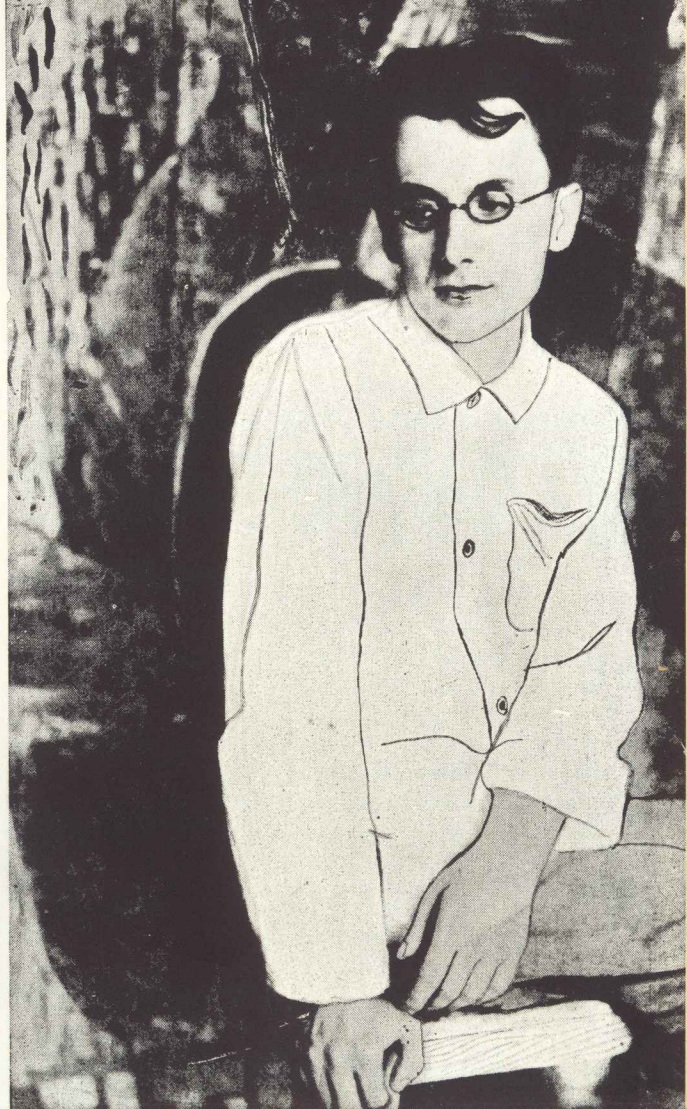
ЗБІРКА ТВОРІВ

ЮРІЙ ЯНОВСЬКИЙ

Бібліографічний опис цього видання вміщено в „Літописі українського друку“, „Картковому репертуарі“ та інших покажчиках Української книжкової палати.

Обкладинка роботи
проф. В. Кричевського
Редактор А. Березинський
Оформлення Я. Руденського
Техкер О. Яворський

Київ, 13. друкарня ім. Леніна.
Замовлення № 863 — 1932 р.
3 1/8 друк. арк., папір пошто-
вий, тираж 2000. Укрголовліт
№ 724 (626). Вид. 80 Харків—
Київ 1932 р.

КОМЕНТАРІ ДО КНИЖОК: „ПРЕКРАСНА УТ“, „КРОВ
ЗЕМЛІ“, „МАЙСТЕР КОРАБЛЯ“ ТА „ЧОТИРИ ШАБЛІ“

1

Плід має право впасти на землю, коли виспіє. Писальник—умерти, щоб звільнити роботу од фізичного зв'язку з собою. Речі достойні житимуть собі, пустивши коріння в землю. Автор, проте, ще не збирається вмирати, хоч і знає він, що „солодкого розлижуть, а гіркого проплюють“. Ми навіть дамо йому свого часу трохи й висловитись. Ми, видавець, вважаємо, що автор існує окремо, бо речі вже зроблено, вони впали, як плід. І як може дерево притягти на свої віти те, що вже одірвалося од нього?

2

Отже, мова буде видавцева, наша. Ми не знаємо, хто наламував автора до писання, і ми з умом водимося,

чи випадає того дошукуватись. Почавши автор писати, понаписував він добрий міх слів, як то любив казати дехто з давніх людей: міх, торбу й три оберемки. Та, ставши добирати, відокремили ми цих одних чотири книжки. Прикру, не за звичай, сумлінність таку взявши, ще вагаємось ми показати тее все на гурт, де вже знайшлося й добірного читацтва не трохи. Найперше — сміємо й важимось зробити невеличкого відступу, що ніби й не посуне наші коментарії наперед, проте не дасть їм змоги відхилитися набік та буде отаким собі еккурсом в історію.

3

Ми, видавець, захоплені були, в селі Шишаках твори Вольтера здибавши. Там було якихось вісімдесят томів, французькою мовою надзвичайно виданих. Вони стояли незламною фортецею на припічку, всю хату осяявши золотом корінців. Ми, видавець, повертавшись з річки укоханої Псла, завше любили були одвідувати це добірне й прегарне їхнє товариство. Книжки лежали німі жадне слово не могло вихлюпнути з жовтих берегів. Ми, видавець, іноді брали до рук котрогось із восьмидесяти томів, та, зле мову французьку знавши, ледве могли одним одну сторінку вчитати. „Милий і поштивий друже, — писав до когось Вольтер, — не боюсь я за моє тіло — одна йому доля найкраща з усіх можливих — повернутися в небуття. І „What ever is, is right“ сказав Поп. Я тільки помислити хочу про долю моїх теорій, який вихор чекає їх?“ Ми, видавець, не читали далі, — сумно бо нам стало. І ще — злякалися ми поширювати цю цитату, щоб бува не змусили нас потім зізнатись, де саме у Вольтера винайшли ми її, чи її тінь.

Натомість потребизну відчувши, розшукувати почали абищицю, котра про долю тіла Вольтероного сказала б.

Найперше прочитали ми в Меріме, здається, — що у Фернейському Вольтероному „замку“ бувши, знайшов цей шановний новеліст і вчений — написа на отакім собі п'єдесталі урни:

Son esprit est partout,
Et son coeur est ici!

Отже, цей напис запевняв був, що Вольтерове серце вмуроване в камінь. Перша половина цитати, що „його дух є повсюди“, стояла певно для заохочення туристів.

Вольтер, недужий та трудний, старезний дід — помер 30 травня р. 1778 в Парижі. Хоч за кілька місяців до його смерті і зустрів Париж вигнанця дуже бучно та врочисто — боялися, проте, родичі Вольтеріві появитися із їхнім горем на люди. Бувши Вольтер атеїстом, не придбав він особливих друзів з-поміж релігійних фанатиків міста Парижу. Та й, сказавши колись про церкву „écrasez l'infâme.“ („нищіть підлу!“), не міг сподіватися тепер од церкви християнського погребу, а про інший і подумати тоді не можна було. То ж і жахалися родичі Вольтеріві, що засмердиться велика людина по смерті, як паadlo, і нікого не допустять поховати його.

Помер Вольтер. А, вмиравши, дуже просив завчасно потурбуватися про похорон таємний. Отже, родичі вирішили заховати це од чужих і од цілого Парижу. Друг небіжчиків — хірург Трі набальзамував трупа, виинявши мозок та серце. Мозок покляли до слоїка зі спиртом, а серце — до срібної шкатули. Тіло Вольтерове сповили у простирадло, накиннули на плечі халата, на голову ковпака нічного наділи, на ноги — капці. Далі, ніби отакого хворого собі мавши, посадовили його до ридвана, сів

поруч із мертвяком хтось із родичів його, щоб при-
тримувати Вольтера, ніби він ото живий їде, та й по-
мчав ридван темними вулицями Парижу, мов Гораціїв
корабель-держава, з обірваними снастями, без керма й
долі, без мозку в голові та без серця в грудях.

Тридцять кіломертів од Парижу завдальшки знаходи-
лося абатство Сельєр, де настоятелював рідний небіж
Вольтерів — абат Міньо. Темної, гдупої ночі примчав
туди ридван. Коні хропли від бігу та від страху. Абат
Міньо збудив ченців, і, одспівавши ченці псалмів та
одправивши похапливу службу, замурували бідного ста-
рого грішника під Сельєрським собором. Тринадцять
років лежало там тіло Вольтерове. Аж після революції,
за бажаннями Великих національних зборів, було пере-
везено письменникові кістки до Парижу й поховано в
Пантеоні. Та й тут не влєжали вони спокійно: року
1814 якась банда викрала їх і розкидала на звалищі.

Слоїк із мозком та срібна шкатула із серцем Вольте-
ровим стали блукати окремо од тіла. Аптекар Мітуар,
допомігши хірургові Трі у бальзамуванні, забрав собі
додому „незвичайний на вагу“ філософів мозок. Він
довго заробляв з мозку, показуючи його в своїй аптеці.
Та, нарешті, незручність з того відчувши, чи може не
досить заробітку з мозку Вольтерового мавши, вирішив
аптекар запропонувати мозок державі. На його здиво-
вання й образу, держава мозку не взяла, і почав слоїк
із мозком мандрувати по світі. Він перейшов до сина
аптекаревого, до онуки, до якогось аптекарського поміч-
ника Лафоса, майже сотню років мандрував мозок, і ні
держава, ні академія не брали його. Аж року 1870 його
хтось купив на авкціоні, коли розпродували чийсь хатні
речі — і мозок Вольтерів зник невідомо куди.

Серцеві пощастило. Срібна шкатула з ним теж блу-
кала од спадкоємця до спадкоємця, за неї позивалися,
сварилися та зрештою перейшла вона до держави.
Нині серце Вольтерове є в книгозбірні на вулиці
Рішельє.

Отакую собі абищицю ми, видавець, появивши, побе-
ремось вище — східцями наших коментаріїв. Читачеві бо
і з памки вже випало, до чого цей історичний екскурс
тичється. Не можна таких розділів подавати, де кров
текла із сльозами всуміш, не роблячи з того потрібних
висновків. То ж скажемо просто: „це доля кожного
людського тіла!“ Хіба не трагічно гуркотіли колеса рид-
ванні темної ночі бруком Парижу? Хіба не кошмарно
хилитався мертвий Вольтер, сидячи поруч живої лю-
дини? Випростувався погордливо, спадав набік п'яний,
никнув наперед, мов куля його раптом засягла була?
І мозок доходив у спиртї. Одна якась клітина тремтіла
ще, задихаючись у спиртї, одна клітина ще фіксувала в
собі центр всесвіту. Та що до цих трагедій читачеві
творів Вольтерових? На березі укоханого Псла, у піт
рясний од сонця заквітчані, сиділи ми, видавець, і смі-
ялися собі, мов нігде нічого.

То ж і нашому авторові коментарії пишучи, хочемо
нагадати і йому цієї ж самої. Він нам завше показував
на людину розсудливу. Ми надію маємо, що він те зро-
зуміє, хоч і який вже з нього стає одлюдько! Усі автори
плекають погані потроху звички: люблять показатися
читцеві, захопити його до творів — ще й своєю особою.
Та й хіба не добре можна розтовкти з того носа?

Ну скажіть, людоньки, кому з вас болить, що автора багато разів жорстоко різали хірурги? Кому з читачів цікаво, що в автора мозок кипів од муки, що невблаганне життя виливало на його голову ківш за ковшем добре нагріченого болю? Що автор умирав під наркозом багато разів, розпачливо фіксуючи відмирання кожної частини його тіла? Що, загубивши все, чим би він міг поворухнути, або відчуті околишній світ, упустивши з пам'яті все, крім свідомості існування, боровся на операційному столі, як подорожній, що несе на вітрі вночі мерехтливу свічку? Кого обходять такі дурниці і автопове життя чи попіл?

Ми, видавець, любимо життя, і ми б не стали гаяти часу без користі, пишучи ці коментарі. Ми не про автора говоритимемо: ми торкнемося його речей. Це одне нас цікавить. І коли десь проглянуть такі вуха авторів, або коли дамо ми йому хоч трохи місця самому висловитись,—хай дарують нам читці, бо й у нас, у видавця, серце не з заліза.

6

Почавши ми говорити про речі, що їх автор виплодив, напочатку вихилимо вмах чарку гіркого: різні далі придибашки слухаючи, обережно дослухаймося до всього того, що автор схоче нам присобачити за щирісіньку правду. Хоч ми, видавець, за його слова й ручимось, але де та міра, вище якої автор не може залетіти, оповідаючи нам, як він писав ту чи ту свою річ?

Збірка віршів „Прекрасна Ут“. Звідки така назва? Певно з того, що вона, близько стоячи від реальності,

не переростає в символ. Символики автор не любить. Навіщо вона, коли автор просто й ясно може про все сказати? Ми, видавець, вагалися з віршами — дуже вже вони не поетичні і замало прозаїчні. Та сказав нам автор, що став він сам для них чужа чужина і надалі не писатиме таких. То й розпочинаємо ми авторову збірку з книжки віршів: хай кожне знає, яких автор вже більше не напише! Зле в нас тепер вірші читають, то й узяли ми, видавець, за добре — додати спеціальні коментарі, прозою викладені.

Приятель і друг авторів казав йому колись, повертаючись із експропріяції на крижнів: — „Ви поет, а не прозаїк, і це така правда, як правда є те, що я переклав вірша Пушкінового „Зима, яка для дядька розкіш наярювати у санках“ і т. д. Колись літературний дослідник скаже про вас, що ви були поет та іноді займалися прозою“. Ми, видавець, не знаємо зуповні звичок писальників, але такі слова були нам за зайвий аргумент — випустити в світ оцю книжку.

Ми ще розмовляли наопріч з автором про долю тих віршів, що він їх порадив нам не брати. Ось як сказав автор:

— Свого часу то були прикметні речі. Вони друкувалися по газетах та журналах і робили потрібні зрушення в мозкові читача. Нині вони збідніли. Їхні мрії стали давноминулою дійсністю. Тиша оповила їх. Тепер мужні слова киплять у мені, патос велетенських будувань рве моє серце гордістю. Я бачу, як устаємо ми на весь світ осейним будинком соціалізму. Як незломна Ленінова партія бореться по всіх світах за робітничу справу, справу великої кляси. Прийшла пора мужніх, жорстоких, безжальних слів. Вони гримлять у мені, як підземні ключі,

я немічний крикнути їх, бо моя горлянка не може витерпіти їхнього вогню. Я вчуса, я переучую все спочатку. Я вчуса кричати.

Бачите, які настрої тепер у авторів? Поливши пишність висловів на схвильованість авторову, пригадаймо, які слова були в нього ж років два тому. Беремо „Універсальний журнал“ і читаємо:

„Коли я читаю книжку і хочу її оцінити, я питаю в себе: „Чи взяв би ти її в далеку путь, по розмитій дорозі босоніж ступаючи, в далеку таємну путь? Чи поклав би ти її в торбу поруч із хліба окрайцем, пучкою соли й цибулиною? Чи достойна вона там у торбі на плечах лежати всю путь, до хліба торкаючись? На перепочинку, коли розв'яжеш торбу і з'їси хліба з цибулею, чи дасть вона тобі мужність і радість, щирий захват і приємний біль мудрости?..“

„Я хочу й собі написати для когось подібну книжку, але я знаю, що час цей ще далеко десь розгойдує свій мідяний маятник, життя ще чекає мене, щоб обмінити рожеві крила і з гіркого полину напекти хліба. Тоді лише я відчую пустку в собі і, спустошений, буду брати голими руками біль і радість, мужність і завзяття“.

Ми, видавець, задоволені з такого зіставлення. Воно значиться на карб авторові. Коли два роки тому його мрією було покласти комусь книгу свою до торби з хлібом та цибулиною, то тепер він хоче знайти досить голосу в собі, щоб кричати слова, що „гримлять, як підземні джерела“. Добре діло, скажемо ми. А ще краще те, що торбина, до якої автор хотів класти книжки, лежатиме на клясових плечах пролетарського читця.

Підемо далі. Обмисливши й не сказати як, вирішили ми, видавець, до першої книжки кілька віршів умістити, що далі потім серед прози ще будуть ділати. А то зробили з такої мети: годиться воно показати, як в іншому контексті ті ж вірші брентися можуть.

Про вірш „Дзвін“ автор просив зазначити, що ця річ є перша його видрукувана робота. В редакції газети „Більшовик“ номер із цим віршем одержавши, пішов безпам'ятний автор до Політехнічного інституту аж од Хрещатика пішки. До базару вже доходячи, помітив автор, що йде він роз'юшеною від мокрого снігу та води серединою вулиці, в австрійських його черевиках повно снігу і хтось женеться за ним із сюрчком.

8

Збірка новель „Кров землі“. Блукаючи автор влітку року 1926 в одеському порту, побачив у добре нетверезого матроса з чужого вантажного пароплава — пляшку з отаким написом. Автор не пив того вина, але він уповні відчув терпкість і грацію напою, автор наче вперше потягнув носом, як невимовно зворушливо й солоно дхне вітер, вітер з моря. Ми, видавець, пили оте згадане вино. І, повагу до вина відчувши, далеко прихильніш до книжки поставилися, ніж вона на те заробила була.

Довго й много говорити про книгу не будемо, натомисть перепросивши читця, що його такою різномасною стравою частуємо. Книжка містить перші роботи авторові — після ученицьких його екзерцицій. Ба навіть і самі вправи подекуди можна відрізнити серед річей у книзі. Правда, — вправи вишого гатунку, але це не нищить їхньої несталости.

Новела „В листопаді“ виникла в автора в наслідок його розмов із О. Довженком. Цей милий другяка, у художника тоді ходивши, пречудесних міг оповідати історій та вигадувати пригод: він був великий на пригоди ловець. Отож, одного разу прийшов Довженко додому (він жив разом із нашим автором), прийшов задуманий і стривожений. Увечері, вино „цимлянське“ попиваючи, розповідав Довженко нашому авторові, М. Бажанові та С. Мельникові про те, що непогано б було висадити в повітря Мироносицьку церкву. Усі друзі, розібрало їх „цимлянське“, завели кожен своєї. І всім сподобалась отака витівка. Наш автор написав тоді „В листопаді“. А тепер, за чотири роки, ми, видавець, констатуємо вже порожнє місце там, де стояла та церква. У майбутньому на руїнах хизуватиметься Харківський театр масового дійства — тисяч на чотири глядачів. Ми кладемо на карб авторові його чутливість до теми про подібне передбачення. Руйнування церков було наймовірністю року 1926 і стало реальністю року 1930.

Новела „Історія попільниці“ виникла тоді, коли автор ще захоплювався поверховою романтикою. Кістку з лоба справжньої Полуботківни автор бачив у студента робітничого факультету, який жив у гуртожитку Покровського жіночого монастиря в Києві. З кістки була добра попільниця, як на тодішній авторів смак.

„Байгород“ написав автор в Одесі, коли спогади юнацтва авторового підступили клубком до його горлянки. Авторіві нашому здавалося тоді, що море витікає з-під берегів і широкою водою тече в світі, перелямуючись, перегинаючись через обрій. Ми, видавець, відзначаємо в „Байгороді“ зливу почуттів, хаос прагнень

і милу смерть — таку, яку її передбачає юнацький розум. І ми добре стримуємось, щоб не зідхнути од усієї нашої істоти, зідхнути за юністю.

Далі з доробку авторового друкуємо ми книжки „Майстер корабля“ та „Чотири шаблі“. Одіклавши надалі розмови про кожну роботу зокрема, спробуємо поговорити про форму художньої речі взагалі.

Ми цілковито певні й переконані того, що література Радянського союзу стоїть ідейно вище од усіх літератур світу. Література Союзу, стаючи літературою переможної класи пролетаріату, тим самим розгортає прапори ідей, що горять над цілим світом. Багато з письменників нашого Союзу, зокрема України, цього собі ще не засвоїли. І чим швидше вони те зрозуміють, тим дужчого поступу набуде майстерність річового оформлення пролетарських ідей у краснім письменстві.

З німецькими письменниками Глезером та Вайскопфом розмову наш автор мавши, послухав їхніх думок про майбутню велику форму, яка прийде і стане в пролетарських митців. Цих двоє пресимпатичних білявих товаришів завзято таки викладали їхні позиції. І позаду вставали тіні Джона Дос Пасоса, Джемса Джойса, інших американських та англійських однодумців і спільників. Автор наш понарікав був на те, що не мав він змоги книжок тих авторів в оригіналі читати, що не міг він книжок тих у себе мати. Одначе, думку свою про Дос Пасоса та Джойса висловив.

Ми, видавець, вважаємо, що думка та не є вірна, бо вона склалася на підставі декотрих тільки речей згаданих авторів, проте ми цитуємо її.

Джон Дос Пасос з його романом „Мангеттен“ на розуміння автора являє з себе трагічну постать американської прози. Він побачив раптом пустелю й пісок навкруги себе. Капіталістична машина та експлуатація нею людини, божевільні міста, як розпечене пекло казанів, автоматизація всього, навіть почувань та людської думки, — все це породило в ньому жадобу психологізму в письменстві. Майстер Джон став не просто шукати людину на острові Мангеттені, де стоїть Нью-Йорк. Він став шукати обличчя міста. Він пішов посередині ритму Нью-Йоркового життя аритмічно. Серед вищої фази капіталістичної додільності та капіталістичних простих ліній високих „хмароловів“ — Дос Пасос оспівує недоцільність, рокованість і покручені лінії людської психіки. Людині-машині, енергійному і водночас солодкому американцеві — майстер Джон протиставляє слабку істоту, безпомічну й зворушливу, роковану від капіталістичного божевілья. Звідси — і розламаність форми в Дос Пасоса. Основну помилку робить він, шукаючи форму: форма не існує окремо. Майстер Джон мусить використати високу доцільність капіталістичних форм для соціального змісту.

Джемс Джойс із Ірляндії — є щось одмінного. Його англійська проза іншого хоче досягти. Джойс наполягає на мову насамперед. Читати його може лише англієць і то такий, що знає говірки всіх островів Англії, доків, салунів Уайтчепеля („кокні“), колоніальних англійців („піджін“, „бічларам“). Майстер Джемс руйнує канони старої закам'янілої англійської мови. Вона з-під його руки вибігає омолодженою, брутальною, мало зрозумілою, до біса виразною та сильною. Джойс, відновлюючи отак мову, неминуче стикається і з формою, що мову

таку витримала б. Зарано казати тепер про Джойсові результати, але його вигнали вже з батьківщини за неморальність, і ім'я Джойсове звучить, як фанфара в письменників багатьох країн світу. Од Джойса певної запозичили свої теорії деякі непролетарські письменники братньої нам Росії, коли вони спробували були пропагувати створення загальнозрозумілої мови цілого Союзу, збагачуючи мову російську — мовами, головне, українською та білоруською. Отаких письменників було побито по руках: ідучи шляхом революціонера в мові — Джойса, вони були реакціонерами в наших умовах, коли ми маємо не говірки й розгалуження однієї англійської мови, як Джойс, а маємо різні національні мови.

Отож, кажемо, з німецькими письменниками розмову наш автор мавши, висловив такі його міркування про Джона Дос Пасоса та Джемса Джойса. Біляві авторів співрозмовники немало заперечували, теє почувши. Вони називали нові книжки Дос Пасосові та Джойсові, які іншого доводили, вони обережно й натяками розповідали про їхні шукання. Наш автор не сміє переказувати нам їхніх настановлень: згадані письменники сами з цим виступлять, вони визнають це за потрібне, і нащо вульгаризувати їхні задуми, переказуючи те, що вони мусять показати?

Наше видавцеве серце раділо, слухаючи трьох авторів. Чорнявий та двоє білявих турбувалися про розвиток їхніх літератур, і нам здалося, що напямок у них вірний. Тяжко казати про наслідки, але хіба мало важать стремління й енергія — йти вірною путтю? Через поразки й невдачі, через боротьбу та розчарування, насичуючи твори соціально, умовилися йти цим шляхом. Ми знаємо мало творів тих білявих, але роботи чорнявого нам

таки далися взнаки. То ж і вважаємо, що основне — робити речі, а не вигадувати наперед теорії. Наприклад, узявши два романи чорнявого, що про них далі йтиме мова, ми дивуємось, чому вони називаються романами. Вони мають дуже мало спільностей із відомим літературним жанром. Також хочемо запротестувати проти звизання їх романтичними. Ми, в згоді з автором, кваліфікуємо їх, як у-експресіоністичні. До терміну цього ми ще колись повернемося, щоб угрунтувати й обстоювати його, а тепер перейдімо, нарешті, до основних розділів наших коментарів.

10

Роман „Майстер корабля“. Він народився, як і слід було чекати, далеко од моря. Його написано тоді, коли автор, будши звичаєм одважний і холодного серця, одразу якось уздрів, що молодість його не вічна. Тоді „мужністю озброївшися, сів він сполоханий до столу, і, конаючи од сумління, протягом одних семи місяців написав книгу — легку та життєжадібну. Ще раз справдилася мудрість, — скажемо ми, видавець: гіркість запліднює теж.

Книгу розгорнувши, бачимо ми сумлінність і серйозність у книзі: автор говорить тільки про те, що він добре знає. Отож і стали йому за добру нагороду кілька слів, що їх він вичитав у „Робітничій Газеті Пролетар“ на адресу „Майстра корабля“:

„Про будування корабля розповідає (автор) з таким знанням справи і так цікаво, наче автор тільки вчора залишив верстат...“

... „так само дбайливо, міцно треба будувати життя“... — лише робітник транспортного цеху Краматорського заводу. І навіть на роботу носить із собою цю книгу.

Як же ставиться сам автор до своєї роботи: взявши згадуваного раніше „Універсального журналу“, читаємо таке:

„Я його не люблю нині. Йому б ще лежати та й лежати на столі, та він — мій хліб, я його мушу писати й їсти. Вже я із'їв його до крихти. І невблаганна рука зігнула мене знову над столом. Я найкраще знаю хиби роману: він схематичний і нерівний, люди там красиві і штучні, але треба знати, що я жив із ним кілька місяців ближче, ніж з дружиною, він має мої думки і мій захват...“

Це зветься по-нашому — озброївся і ушей не знати! Візьмімо, наприклад, жінку, що народила й вигодувала хлопця-робітника. Хлопець — замість бути відданим працівником та ударним виконавцем п'ятирічного пляну відбудови народнього господарства — хлопець був би раптом прогульник, літун, ще й п'яниця.

Суворого присуду товаришів цей робітник чекаючи, почув би несподівано материне заступництво: „Він такий і сякий, алеж... я народила його і знаю сама, що він поганий“. Що одповіли б судді матері отакого зривника робочої п'ятирічки? Анічоґісінько. Син стоїть, син і одвіг держатиме, а матерня молитва тільки з дна моря піднімає. Літуна й ледаря вона не врятує.

То ж і ми, видавець, здамося на нашу власну голову і не слухатимемо авторових слів. І ми з полегшенням зідхнемо: перед нами не літун, не прогульник і не п'яниця.

Не слухаючи автора, потроху й забудемо за нього, — він бо стільки важить під час обмислення його роботи, як і перший-ліпший читець. І робота встане тоді перед нами на весь зріст. Застережёмось тут — це не робота з готовим матеріалом: залізом, крицею, деревом. Ми маємо показ готування самого матеріалу. Отаку собі домну

наче бачимо ми, коли з різномастих, різноплянових, різноплавких елементів тече по рівчаках метал.

Нас у романі приваблює море. Воно таке переконливе й зовуче, таке барвисте й мінливе, що ми, видавець, уже й вік подійшлий мавши, не можемо байдуже про нього читати. Тільки саме море могло надихнути отаку книгу. Ми вже не будемо говорити, що автор достотно знає процеси кінознімання. Він говорить про них, як майстер, котрий безпосередньо загруз у кінороботі. Головне ж на нашу думку, в книзі не море і не кіно.

— Ге, читці, у книзі є жінка, про яку ви думаєте, є й корабель!

Коли хто тільки схоче — побудувати парусника на дві щогли і не знає, як до цього взятися, якого дерева треба на це мати, яких церемоній до цього вжити, — хай прочитає нашу книгу. І коли не добачить відповіді на ці його запитання, все ж не забуде подякувати нам, видавцеві, і дарує оті побрехеньки, що до них ми взяли були, плекаючи видавецькі потроху звички.

Формулою переходу коментаріїв до іншого авторового роману даємо такий уривок з „Універсального журналу“:

„Про нову свою роботу, з котрою я живу і сплю, не казати нічого. Нашо завдавати собі зайво тривоги й сумнівів, коли їх без цього є багато в голові, коли життя прекрасне, а людське вміння безпомічне й мізерне?“

Отак автор анонсував був його нову тоді роботу — книгу „Чотири шаблі“.

11

Мов той срібельник, на давньому ярмаркові стоя, міняємо й ми, видавець, усі гроші на срібло. Коли взя-

лися ми читати авторову роботу останню, зробили ми те з упередженим недовір'ям до назви. Ще гірше за смутилися ми, прочитавши віршовий початок. Ми не пізнали нашого автора. Ми наче побачили завершеного міщуха та філістера. Та побравшись книжкою швидше далі, не дозволили вже собі слова осуду вимовити і добре вдіяли, од того втримавшись.

Прочитавши ми книжку, втому відчули, наче на штуку шермицерську надивилися. Нашій звуковій пам'яті найбільше затямився дзенькіт і свист шермицерських клинків. Ніби добре освічених на холодній зброї людей кілька — блискучим металом шермицерували одне з одним.

Побіжні думки, побіжні слова, що їх викликала книжка, далеко вийшли були за рямці коментаріїв. Вони нагадали нам, видавцеві, часи, коли ми молодші були на тих дванадцять років. Коли ми, видавець, мчали конем у степи, чи то пак — сиділи під хатою на призьбі і лускали насіння. Коли ми, зібравши хлопчаків нашого передмістя, влаштовували незабутні паралельні бойовища під ту саму годину, як дорослі билися насправді. О, то були наші дні!

Пісня взагалі — це подія. Вона й виникла в наслідок подій, наслідок подій — пісня. Конденсована розповідь, екстракт багатьох вимахів добутої шаблі — пісня. Синтез багатьох смертей — одна смерть у пісні. Зміст багатьох доль — одна доля в пісні. Тіль боротьби тисяч людей — боротьба однієї людини в пісні.

Наш автор розділи взиває піснями. Цим він дає розуміти побудову книги. І ми, видавець, прегарно добрали були мотиви вміщення отих семи початків віршованих. Ми бачили провалля часу поміж пісень книги, ми фіксували доста думок і немало непоказаних подій.

і кожен вірш на початку нової пісні допомагав був нам перемкнути думку на розповідь дальшу.

Розділи звуться в книзі піснями. Кожну пісню побудовано, як окремійшню річ. Пісні — хроніка найвищих пунктів задуму, хроніка героїзму в виконання. Десь у розривах, у провалах між піснями стоять довгі ночі дебатів, божевільні дні підготовок, штабних розробок, конденсування енергії передового загону пролетаріату — його комуністичної партії, запальна діяльність організованих груп; існують фронти й мирне життя, проїдають республіку мільйони паразитів, душать республіку руки голоду; потроху підносяться з руїн шахти й заводи, — заціпивши зуби, б'ється робітнича кляса; росте й міцніє радянська влада в першій країні робітничої диктатури. Автор узяв показувати тільки героїку виконання. Без психологічної балаканини. Ця книга фіксує патос виконання, волю до здійснення наказів революції на окремих ділянках. Ми, видавець, одможемося наодруб — засуджувати отаку побудову книги, хоч і жаль нас бере, коли ми отаке розкошування матеріалом подибуємо. Ми цілковито приєднуємось до тієї думки, що книгу цю можна було б уполовину збільшити: так греки домішували до вина воду.

Шахтар Шахай і його товариші росли з селянського коріння. Ви, читці, думаєте — легко було їм руйнувати все, захищаючи? Думаєте, вони, пішовши в революцію з шахт і заводів, не повинні були назад повернутися — до тих же заводів на чорну роботу? Зле ви тоді знаєте нашу гордість — червоних партизанів! І ми, видавець, з умом водимося, чи зможе автор наш виконати післяслово до книжки. Саме тому, що на заводі партизанування зайве, що завод вимагає пляновости й неухильного вико-

нання виробничого завдання, — автор саме через це приділив своїх героїв до отакої роботи, де б вони якнайдоцільніш стали салдатами регулярної армії. Ми передбачаємо, як ще хрущатимуть кістки отих партизанів, як ламатимуться їхні клинки і горітимуть вогнем серця. Ми не знаємо задумів авторових, але бачимо, що такі партизани назад не підуть.

На цьому дозвольте вже потроху й кінчати наші видавцькі коментарії, попереду давши нарешті змогу авторові поговорити з читцями про його самого. На останку цього розділу ми закликаємо нашого автора і далі йти тим шляхом, на який він оце ступив. Видавши ми оцих чотири книги, сподіваємось од автора роботи про героїку штурмів капіталістичних рештків нашої країни Рад, про героїку штурмової відбудови народного господарства, про великі справи, великих людей пролетарської кляси. Тільки для таких книжок ми знову запропонуємо наші послуги авторові.

12

„Сонце обтікало мене і заривалося в землю — я стояв на порозі бідної кузні. Яке мое щастя було, коли мене брав хтось на руки та роздмухував разом із моею малою рукою — вогонь серед вугілля. Я тримав руку на патику, що ним підіймали міх ковальський, руку — поруч чорної руки дорослого, — яке щастя було мені вирощувати серед вугілля вогонь — сильний вогонь, котрий міг спалити навіть залізо, розпелівши його рясними вибуховими іскрами. „Залізо горить“, — казав тоді коваль і посипав дрібним піском гарячий такий вогонь. Я одходив набік, залізо виймали з горна і клали на ковадло, мені наказували загулити очі рукою, я крізь пальці бачив, як летіли

23

на мене іскри від ковадла, як летів у всі боки дощ іскор — прекрасних вогників у темній прохолоді кузні.

Підрісши трохи, я перейшов до теслі. Він стояв у низькій майстерні біля верстату і, приладнавши жовту дошку, стругав її. Тут пахло живим деревом, пахло похороном, бо я тоді вже знав, що в подушку мертвому кладуть соснових стружок. Я примощувався на табуретці, ноги мої не доставали долівки, я сидів і вповні відчував життя своїми п'ятьма роками. Тесля мене любив. Він розповідав чимало пригод — власних і чужих, він знав безліч казок, де завше діяло троє братів — двоє розумних, а третій такий, як я. Тесля вивчив мене любити дерево і людські руки біля нього, показав узор, якими чудесно розмальовує природа кожну дошку, — будь то сосна, чи дуб, чи горіх. Шершебок шаршавив дерево, фуганок співав: „фух-га! фух-га!“, тирсяний пил літав по майстерні. Тесля знав усе на світі, і від нього я одержав усі норми права, моралі, чесности, добра й зла. Одного разу я вривав руку і хотів заплакати, він засміявся і звелів терпіти. Коли він побачив, що мене приваблюють деякі слова, котрі здалися мені живими й таємничими, — він узяв свого складаного аршина і зробив мені літеру А. Це був початок мого навчання.

Усією школою ходили ми садовити дерево. Тепер на тім місці росте затишний лісок, а багатьох товаришів садільників немає вже давно. Ми росли разом із лісом, хворіли, як дерева, і видужували — ледве пригрівало весняне сонце. Я думаю, кожна людина мусить посадити в дитинстві кілька дерев, щоб бути добрим деревонасадцем.

Ще — полюбив я тоді степ. Широкий, безмежний, розгульний, плодovitий, багатий, бунтівливий степ. На ньому немає оман людських. Людина йде до вас, і ви ще

здалеку-далеку бачите її постать, рухи, чуєте її пісню, бо степ — не гори, бо степ — не ліс. І в горах і в лісі можна підкрастися, можна зхитрувати, можна ошукати. У степу мариво на обрії коливається, як ріка, дерева ростуть і повстають білі будівлі. Це наївний дитячий обман: ніколи там немає води. Степ тишить, веселить та підбадьорює людину, він не ошукує розуму, його вплив — тільки на почуття.

На завод мене завше тягла любов до машини, але я не встиг там більшого навчитися, ніж свердлити дірки на бормашині та точити на станку примітивні речі. Я брав різцем рівну, веселу стружку, супорт механічно йшов уздовж болванки, стружка тяглася без краю, а я думав про колосальні міста Америки, про машини Німеччини, про мандри й пустелі. Добре, що я точив тоді прості речі, а то — було б мені від майстра за псування матеріалу!

На землі праця примітивніша. Я йшов за плугом, натискуючи на чепіги, чересло різало землю на скиби, полиця перевертала скиби землі і клала їх набік. Наді мною завше фурчав у свою сопілку невидимий жайворонок. Вітер видавав пил із землі та обсилав ним обличчя. Ранком, коли сонце ледве показувалося з-за крайнеба, коли скрізь лежала роса, а земля в борозні, котрою ступали босі ноги, чудово тепла, — тоді мільйон думок охоплював голову. Я входив у життя, міцно затиснувши олівець у руці, широко розплющивши очі на всі чуда світу, що їх малювала мені моя дурна уява.

Кілька слів про бджіл. Мені доводилося ходити біля них. Вийнявши з вулика рямку, я помалу розглядав засіяне яечками поле, зривав трутнів, обережно, щоб не застудити черву, затуляв собою рямку од вітру. Бджоли люблять людей в ясній одежі, щоб від людей

тих не пахло нічим поганим, щоб люди були поважні, обережні, без метушні. Різкі рухи завше накликають на себе їхній гнів. Я виконував закони. Проте іноді, виймаючи рямку, нехотя придушиш одну жовту бджолу. Вона сердиться, як гаряча людина, підлітає вгору й падає на руку — аж ударить, випускаючи в шкіру жало. На запах отрути ще кілька бджіл стануть жалити в ту ж руку. Сердитися не треба. Обережно поставивши рямку на місце, ножем зняти з руки нещасних бджіл, нахилитися за грудочкою землі і прикласти її до пекучих місць на руці. Терпіти біль навчили мене бджоли, навчили не зважати на жала, не дратуватися тоді, коли в руках є крихкі, важкого золотого воску щільники“...

Ге, читці, — і то добре, що автор наш на довшу лірику не розігнався. Ми б, майте собі, на його місці — довше б про себе базікали. І ми б наважилися таки зізнатися, що на фронті нігде зроду не були — через молодість, хворобу чи несвідомість просто. Ми б наважилися, гідно піднісши голову, сказати: „Ось шмат моєї роботи. Ось із чого я вийшов і до чого не повернуся. Ось мое минуле на важкому й прекрасному шляху до великого пролетарського мистецтва!“

Ми, видавець, дивуємося з авторів — які вже з них слабкодухі інтелігенти! Треба роботою підпирати й стверджувати слова. Ходового б вітру на вас, авторе!

Листопад р. 1930,
Харків

Ю. ЯНОВСЬКИЙ

*Вітаю море! Корабельна путь
лежить по всій землі.*

*По всій землі шляхи пішли,
з Марселю в Сінгапур
морями кораблі ідуть,
пливуть по всій землі.*

*Вітаймо цю прекрасну Ут,
де море й ліс зійшлись!.*

*Вітри нам парус поженуть,
біжи вперед, о путь!*

П Р Е К Р А С Н А У Т

МАРШОВА ПІСНЯ

- Матросів моїх не лякають вітри:
вони напинають полотна вітрил!
- І очі горять у матросів моїх,
і вітер ширя у далекі краї.
- Мов дихають — груди важких кораблів —
у осінь, у шторми, у холоди злив!
- Салдатів моїх не замріє юга:
уперто крокує на варті нога.
- Великого дому, нечуваних дат
вартує свідомий, холодний салдат.
- О, хай ковалі їм пісень накують!
Червоним зоріям високий салют.

— Мої ковалі, мої токаря —
сміливого діла важкі якоря.

— У визвольнім рейсі не підуть назад, —
за обрії — рейки ударних бригад!

— Над світом підносить тривогу свою
республік радянських ударний Союз.

1930

ЧАС ПОЖЕЖ

— Майнула у минуле тїнь,
І голос, що гуде громами,
І серця та душі тремтїнь
Не чути з-за важкої брами.

— В темряві ночі час пожеж
Відсунуто з майбутнього в минуле!
І ти, „Авроро“, добре стеж,
Щоби пожежі не задуло.

— Країни чули на собі,
Як дихали Жовтневї легені,
І телеграфи по землі
Вигукували дротом — Ленїн!

— Ми знов самі, бо на землі
Ридали чорні бюлетенї...
Але — у революцій на чолі —
Назавжди буде сильний Ленїн!

1924

КОРАБЕЛЬ КОЛЮМБА

Мітинг

Юліянові Шполу

— На кораблі ми всі, далеко від заток
і від портів майбутньої землі далеко.
У трюмі в нас важкий ворухиться пісок,
а зовні—вітер, хвилі плеск і шторму клекіт.

— Ночами з неба висне сяйво дальніх зір
і на пустельне море пада-упадає.
Пустельний вітер навиває хвилі сірі.
Наш корабель на хвилі підкидає.

Жіноцтво з дітьми позбиралося на ют,
складають пісню — землю зустрічати.
Кують і нагрівають слово. Знов кують.
Укупі діти всі сидять, як мишенята:¹

*„Хай наблизиться
щасливий день,*

*і земля уся
до нас прийде.*

*Просто з моря випливе до нас,
з темного морського дна.*

*Підніматиметься синій гай,
синій гай,*

синесенький розмай!“

¹ Далі — мелодія народньої пісні.

Замислилась сторожа сильна по бортах.
Зіперся командир на довгий аркебуз.
І прапор на кормі — летить кривавий птах,
на кораблі палає, як одвічний бунт.

— Чатуймо вдень ми всі, чатуймо уночі:
на морі вітру й ворога не обминути.
Гей, щогло, слухай, як кривавляться мечі —
то хвиля від земель несе слова забуті:¹

*„Вийте фанфари.
Бийте в тимпани.
Лийся в пожари,
крови фонтане.*

*Ріжте ножами,
ріжте шаблями.
Будем лежати.
Будем полями“.*

Забилу пісню цю — одвітна по морях —
її співали молодість і гнівна сила.
Юнацькі очі полум'ям борні горять,
юнацтво вільним серед моря народилось!²

*„Ворога серце прокляте,
ворога серце тверде,
вийми багнетом, салдате,
вийми багнетом з грудей.*

¹ Мелодія „Варшав'янки“.

² Мелодія „Смело, товарищи, в ногу“.

*Марші землею лунають,
марші морями гудуть.
Наш корабель пропливає
сміливо славную путь!*¹

Дорослі підійшли і стали підтягати.
Старі потупились і вуса закрутили.
Як полум'я рясне бурхливого багаття,
росла та пісня, підіймалась і горіла!¹

*„Ми ключ на небі журавлиний,
ми рушили вперед летіть.
Нехай позаду спить в долині
старий проклятий рабський світ.*

*Ми переможемо на полі,
ми переможемо в містах.
Нехай веде усіх до волі
червона кров на прапорах.*

*Слухай нас, чоловіче,
піднімайсь до боїв.
На повстання ми кличем
трудящих всіх країв!*¹

— Забув іще про дещо друзям нагадати:
тепер, коли святкуємо ми день такий,
нехай відчує кожен кров братерську брата
й ворожої жорстокости слова важкі.

¹ Мелодія „Інтернаціоналу“.

— Учора наступив дитині хтось на ногу
і далі почвалав, і сльози не утішив...
До ворога лежить — жорстокости дорога,
до серця ж дружнього — плекання найчистіше!

— На кораблі ми всі, далеко від заток
і від портів майбутньої землі далеко...
Чекаймо, діти, доки від землі листок
до корабля приб'є нам вітру й шторму клекіт.

*„Марші землею лунають.
Марші морями гудуть.
Наш корабель пропливає
сміливо славную путь!*¹

— Коли вартовий землю ранком запримітить
і вдарить у розпачливу, тривожну мідь —
„Земля, земля!“ — кричатимуть щасливі діти,
а ви, дорослі, прапора з корми візьміть.

1927, Москва

21 СІЧНЯ

Марш

— Чотири роки твій стоїть
могильний мавзолей.
Та й роки ці ти на чолі
із нами йдеш землею.

— Людина-вождь — не бронза він
і серце в нього прах.
Ба монументом бронзовим
несуть його в путях.

— Несуть його, як розум мас
і прапор перемог,
бо тільки геній знає час,
закон таких дорог.

— Бо тільки геній скаже нам
сухе, як стріл, п'о р а, —
і дивними міражами
пливтимуть крейсера.

— Йому на честь — тривожний марш,
жалоба і огонь.
Єднальне слово всіх т о в а р и ш,
Залізний крок колон!

— Людина-вождь, упертий бій,
похмурий мавзолей,
червоний прапор бойовий
і знак на ньому Ленін.

1928

ДЕСЯТЬ ЛІТ

Не плачем, а гостреним
 мечем
 здобували ми собі прапор.
 Десять довгих літ плече в
 плече
 підіймались на верхівлі гор.

України гай і дикий
 степ
 повернули ми на інший шлях.
 На її незрівняних полях
 і трава по-іншому
 росте.

*„Десять літ у землю заросли.
 Під землею золото клейнод.
 Нашої батрацької землі
 нагорнув на них народ“.*

Червоніє на Дону
 зоря.
 За Карпати падають сонця.
 Українська лежить
 земля,
 де течуть Дніпро, Дністер і Сян.

Над землею має-віє
 стяг,
 наче птиця-сокіл шелестить.
 До Карпатів сокіл долетить.
 Прапори на захід
 шелестять!

*„Десять літ у землю заросли.
 Під землею золото клейнод.
 Плідної батрацької землі
 нагорнув на них народ“.*

Поприходять до Дніпра
 моря,
 кораблями стануть на Січі.
 На кормах сигнали
 загорять.
 коли ляже сонце відпочить.

Не забуде нас тоді
 онук —
 пролетаріату гордий син:
 мільйоном пролетарських сил
 візьме націю із наших
 рук.

*„Десять літ у землю заросли.
 Під землею золото клейнод.
 Кривної батрацької землі
 нагорнув на них народ“.*

Нація не вернеться
назад!
Десять літ у землю заросли.
Ради, як могутній
водоспад,
Гетьманські клейноди занесли.

Бачу неоспівані
моря.
Бачу кораблі у далині:
динмарями,
щоглами,
уряд
наближаються крізь сонця німб.

*„Присяги не кажемо тепер:
десять літ будуєм Владу Рад.
Маяком стоїть УСРР.
Нація не піде вже назад!“*

1927

ДЗВІН

Дзвін палахкотить тремтінням слова.
День десь за горою спить.
Ніч. І мла. І гомін коло рову.
І жаринки в небі. І степи.
Гей, не спи!

Рів обсіли постаті таємні.
Чулось лиш лахміття слів.
Та й воно тоді було даремне
В тих дідів, онуків та синів.

Ой, той рів!

Дзвін гасав по ночі головою —
З одного на другий край села.
Слухали. Рушала нічка до покою —
Через млу, як обрій запалав.
Ой, та мла!

День стрівали — де хиталось жито,
Де сльозами плакала трава...
Гей, казали — не одного вбито,
І, як тирло, царина нова.
Ой, жнива!

1924, лютий

ЧОРНОМОРЕЦЬ

Примітив для співу

Чорноморці не живуть на землі —
воєнмори оселяють кораблі.
На кормі червоний прапор майорить,
на березі — Севастопіль гомонить.
Чорне море — не маленькая ріка,
всюди око невисипує моряка.

Хай штормує море Чорне і реве —
чорноморець на сторожу попливе.
Чи погода, чи негода по бортах —
воєнмори знають добре їхній шлях.
Серед штормів і розлючених вітрів
в'ються вимпели червоних кораблів.

В'ється вимпел, в'ється вимпел бойовий,
а на вахті комсомолец молодий,

1930

КАЗКА

Край села стоїть оселя,
за оселею левада.
Хазяї живуть веселі:
малий Войя й баба Лада.

Золотее сяє сонце
на похилену хатину.
Баба Лада під віконцем
і пряде, і гріє спину.

В баби Лади рот беззубий,
очі сині та ласкаві.
І співає: „Ой, над дубом
ізнялися дві заграви.

Дві заграви — дві відради
над твоєю головою“.
Так співає баба Лада,
усміхаючись до Войї.

„Серце матимеш велике,
понесеш любов з собою.
Не одного чоловіка
приворожиш серцем, Войю.

Не одна ясна красуня
зазіхне на тебе, внуче.
Не одній любов-вістуння
серце ніжне перемучить.

Ой, над Войєю, над дубом
та знялися дві заграви!“
В баби Лади рот беззубий,
очі ж сині та ласкаві.

„В чорнім морі білий парус
поспішає над водою.
Буде в тебе злий товариш,
злий товариш — твоя доля.

Ця оселя не для тебе,
не для тебе ця левада.
Твоя стеля — сине небо,
ой, на горі бабі Ладі.

Полетиш із журавлями,
полетиш у землі теплі.
Пролітатимеш морями
у пахучому літеплі.

Нашу милую хатину,
нашу тихую леваду,
і мене, старую Ладу,
ти покинеш, ти покинеш!“

Та й заплакала беззуба,
доспівавши тії слави.

„Ой, над Войєю, над дубом
ізнялися дві заграви!“...

Усміхнувся хлопець Войя,
сльози витер бабі Ладі,
похитало головою
віковічне зело саду.

„Я, бабусю, ще ростиму,
я ростиму, як травина.
І тебе я не покину,
і твою стару годину.

Тільки ти не забарися:
у м и р а й, бабусе любя!
Над тобою буде листя
гомоніти з листям дуба.

Я за тебе заспіваю,
я візьму багаття в руки.
Гей, здоров, далекий краю!
Прощавайте ниви й луки!“

Слухає онука пряля,
в'ється з пальця довга нитка,
сонце кидає коралі,
і кінця цьому не видно.

1927, Москва

СИН

„Скажи мені, мила мамо,
чи парус — така хустина?
А вітер поза човнами,
і вітер — також синій?

Я думаю, море — велике
і рівне, як степ без краю,
а човен, немов шуліка,
над ним парусами має?

А парус, як біла хата,
а вітер, мов котик Мима?
По стінах — жуки волохаті,
плигає котик за ними.

На морі які дороги,
і як його їх шукати?
А місяць золоторогий
чи може світити й спати?“

1927

РОМАНТИКА МОРЯ

Танк

I

Над морем летіла хмара,
і крапля упала в море...
О, море, простий товариш!
Ой, крапле, яка ти скоро!
Засмагли твої плечі,
аж колють тверді груди.
Кажу я — усе не до речі...
Люблю, та чи знаю, що буде?
Про що ти, краплино, мариш,
коли пролітаєш морем?
О, море, простий товариш!
Ой, серце, яке ти скоре!

II

Не заздрі рокам: вони, як і ми, про-
ходять мимо, щоб ніколи не вернутись“.

Хлюпнуло море з розгону на мокре каміння.
Піна осіла на берег валочком білявим.
Соннее сонце купалось, не тонучи, в морі.
Десь не вгасали веселого дня переливи.
Поруч лежали з тобою на теплім піскові:
з обрію нам випливав корабель біловерхий.
Знаєш, згадала, про що ми тоді говорили?
День перестроював лютню дзвінкую на вечір...

„Тебе я купив у засмаглого матроса.
 (Ти полонив моє серце!)
 Матрос продавав негрську ляльку, і
 на шії в ляльки висів на нитці
 ти, мій добрий Ічі.
 Я взяв у руки ляльку,
 я примусив себе зацікавлено подивитись
 на цю обдерту ляльку, що
 пахла брудним мускусом чорного
 тіла.
 Я носитиму тебе на собі,
 і в першу мою ніч із жінкою
 я покладу тебе їй на груди.

Освяти своїми роками,
 своїм рубіновим сонцем на грудях,
 що сходить з-за Святої гори,
 наш солодкий піт.
 Хай живуть мої сини,
 доки є земля!
 Ти, мій Ічі, мусиш
 лежати
 на грудях першої любови
 мого сина,
 сина мого сина,
 сина мого онука.
 сина сина мого онука.
 Хіяку-сен літ!
 (О, ти, що тебе мені подарувало море!)“

Густе повітря ночі. Де фальшборт,
 там люльки дві горять, як жар печер.
 Маяк зелений. Чорні тіні й порт.
 Потроху море плеще. Плеще і тече.
 О, чужовійний дим, туга моя!
 Я хочу цілувати твій янтар:
 далекі чайми крильми прошумлять,
 на небо вийде зоряний косар,
 і падатиме в море слід зорі,
 та й падатиме гомін голосів...
 Пора мені смоктати янтарі
 пахучих мундштуків
 Чужих Сторін!

1926

ПОРТ

Нехай засне щасливий день,
коли спряде свою кудель,
і сонця золоті паски
нехай поляжуть у піски.
А я тоді піду в розмай —
весільних днів пахучий порт,
де в обрії далекий край,
як загадковий натюр-морт,
і тихий промінь із води
тремтітиме, як молодий.

Я стану там, і ніч кругом
огорне все своїм платком,
закине невід теплих зір
і вмереже, як узір;

де корабель, як сніп, заснув
на полі літньої пори,
коли ще вітер не подув,
коли ще ранок не горів, —
я стану там, як тінь німа,
і свисну двічі у туман.

„О, ти, моя дурна пора,
о, ти, моя нудьга стара,
коли тебе я напою,
і шкуну з дерева мою
між рифів проведу і скель —
до берега спокійних вод,
до старости низьких осель,
де год, як день, і день, як год?
Впаде коли на скроні сніг,
і буде старість на мені?“

І перше свисну я про це,
а свист у воду йде, як цеп,
як цеп, булькоче в море свист
під камінь маяка — сови,
в зелене око маяка.
Хитнеться кіль — важкий силвет,
повернеться кермо злегка,
і крізь портовий парапет
над морем зійде круглий жар
й туман на ньому, як іржа.

І свисну знову в самоті:
„О, ти, моя тверда постіль,
моя кімната, як тюрма,
і наді мною рей нема!

Прийми мене на корабель,
прийми, товаришу, за хліб.
Оце торбина. В ній і хмель,
і жменя рідної землі.
Нехай би парус наді мною
та чаєнят на щоглі двоє!

1927

ПРИСВЯТА

Високо в небо соколи літали,
далеко в море гості запливали,
і парус — парус — парус доганяв.

Надувши груди білі, йшли фрегати,
над морем місяць уставав салдатом
і просторінь шляхів охороняв.

Веселий день любови кочової!
На палубі вино і брязкіт зброї
і плескіт хвиль, неначе крик коня.

Надувши груди білі, йшли фрегати,
над морем місяць уставав салдатом
і просторінь шляхів охороняв.

Любовна міць на палубі рухливій,
на кораблі, що йде мов білий привид,
й зорю на щоглу, як лихтар, підняв!

Надувши груди білі, йшли фрегати,
над морем місяць уставав салдатом
і просторінь шляхів охороняв.

1928

ПІСНЯ КАПІТАНІВ

„Під тобою знайома земля,
капітан!
Кораблі підняли якоря,
капітан!

По морях бригантини плывуть
капітан!
У повітрі прекрасная путь,
капітан!

Поміж хмари пропелер пусти,
капітан!
Із туману до сонця лети,
капітан!

Простягаються руки дівчат,
капітан!
Щоб обнять, подолать і зв'язать,
капітан!

Тих дівчат поцілуємо в груди,
капітан!
Журавлину співаючи путь,
капітан!

Попід нами знайома земля,
капітан!
Кораблі підняли якоря,
капітан!“

1928

ПАРУСИ

М. Б.

„Ми любимо з тобою Повний Корабель,
що зуть його фрегатом мореплавці.
На палубі п'ємо ми слів пахучий ель.
настояний у антикварній лавці.

Хай чамра налетить, і вітер не реляже,
буніца синя соняшно засвітить!
Ми слово маємо, як парус лажий:
розпустимо його — в моря летіти!

Ми любимо з тобою корабельну снасть
і тиск вітрів у прову бригантини.
Морів далеких хвилі. Хижу сласть
розбудженої, сильної людини.

Хай будуть завше справні наші такелажі,
а щогли — гомінкі й живі, мов віти, —
ми слово маємо, як парус лажий:
розпустимо ж його — в моря летіти!“

1928

ПАМ'ЯТНИК

„Живе хай — веселий орел капітан,
що в морі й повітрі веде караван!
Та іншого треба поставить на скелі,
про іншого знають нехай міністрелі,
для іншого — прапори зняти на ванті:
людині — пишноти бронзових мантий!

Постаріє й згине дівоча любов,
до бога старого новий стане бог, —
відчую я розумом сильним востанне,
червоная кров моя бронзою стане,
а мій корабель, як життя невимовне,
тоді пропливатиме, таїни повний.

На скелі над морем поставим творця,
і вітер нехай доторкнеться лица,
позаду гримітимуть гори і гори,
на скелю летітиме синее море,
в один бік — провалля, і хаші, і змії,
з другого — степи за степами ясніють.

На скелі над морем стоятиме він,
бринітиме вітер і днів передзвін,
а море й степи, встаючи із туману,
нестимуть йому і привіт і пошану.
І коршун, на руку йому прилетівши,
на ній одпочине, попивши й поївши.

Живе хай — веселий орел капітан,
що в морі й повітрі веде караван!
Та іншого треба поставити на скелі,
про іншого знають нехай міністрелі,
для іншого — прапори зняти на ванті:
людині — пишноти бронзових мантий!“

1928

З РОМАНУ „ЧОТИРИ ШАБЛІ“

I

Г о л о с:

— Благословіть почати ширий труд,
що відчинив би долину, як двері.
Довірте недостойному перу
достойне слово ставить на папері.

— Багато в світі радості й принад,
країн багатих і зелених вічно,
на сонці спіє синій виноград,
і синє море майорить музично.

— Чудесні дива ходять по морях
і манять нас, і закликають ніжно.
Та що нам їхній бунтівливий стяг,
коли не стяг це нашої вітчизни!

— Мине і молодість, як золотінь,
лиш вічний труд ніколи не загине,
коли кладе отак покірний син
країні милій — серця тепле віно.

— На вітрі рухаються руки рей,
на обрії — омана заозерій...

Х о р:

— Ми стаєм плечима до плечей,
і світ відчинено, як двері!

II

Г о л о с:

— Підібрано до рей і збито паруси,
чекає вся команда абордажу.
На марсі варта дивиться у синь,
зіперлась ліктями на снасті лажі.

— Над парусами — мак небесних карт,
гойдає реї рівний бриз-бродяга.
Серед навах, мушкетів та бомбард
перед веде гнучка толедська шпага.

— Три шаблі, як сторожа трьох сторін,
і шпага, що замкне крицеве коло,—
на всіх морях, на крилах бригантин
розняють перемогу суходолу.

— Три шаблі не погнуться й не впадуть,
у серце враже буде шпаги замір,
коли повстане раптом, як редут,
ворожий бриг із моря перед нами.

— Готуй гаки: лягає бриг у дрейф!
На абордаж, брати! Гори, корабле!

Х о р:

— Ми стаємо плечима до плечей,—
і на чотири боки шаблі!

III

Г о л о с:

— Приходь іздалеку, одчай труби
великої військової тривоги!
Летить, летить весняної доби,
земля і кінь, списи і корогови!

— О, вітре мандрів, весну розвівай,
підкинь до неба пил полків кінноти!
Земля лежить — щасливий, теплий край,
і коливаються її висоти.

— Встає туманна путь і день оман,
весна народжується під копитом.
У неймовірний синій Ханаан
ідуть полки за Марченком забитим.

— Червоний прапор батарей, бригад
на рани їхні ляже, як товариш.
І партизанський бойовий фрегат
поставить марс, і брам, і бом-брам-парус!

— Весна, як струмінь, з безвісти тече,
як постріли, біжать пісень повтори...

Х о р:

— Ми стаємо плечима до плечей,
як ост і норд, як вест і зюд на морі!

IV

Г о л о с:

— Бригади кінної сувора честь
не може падати, або згасати!
Життя тече, рушниця тре плече,
перетомилися в боях салдати.

— Далекий край — його таємний док,
пливе мінливо і росте туманом.
В патронах порох до кінця замок,
давно вперед не кличуть барабани.

— Надія падає, як в морі день,
звірячий — до безчестя кличе голос.
І хто бригаду кінну поведе,
заплямлену — боротися на поле?

— Покинь свою красуню, командир:
між рогаками в тебе шабля, брате!
У бій бригаду кінну поведи,
у бій веди її, комбриг Галате!

— Невже відважні голови послули?
Хилить своє життя до дна, як мед!

Хор:
— Салдат на землю падає від кулі, —
його життя іще летить вперед!

V

Голос:
— Щаслива путь, у далеч ідучи!
Топчть її, орить важку планету.
Життя — є рух, життя — є числа числ,
і люди в них — безодень силюети.

— Таємний час, мов ніч і мов кажан,
у темряві ховає чорні крила.
Загоїлось чимало славних ран,
кривавих ран, що землю напоїли.

— Над трупами салдат росте трава —
незмінна доля і трави, й салдата!
Погас вогонь і жар колишніх ватр.
На бівуаках інші ляжуть спати.

— Засіяно поля жорстоких війн.
Розвіялись по світі ветерани.
Народи йдуть. Часи летять у тлін.
Забуті тіні із могил не встануть.

— Кружляй же, земле, у крицевім колі,
як літо і зима, добро і зло!

Хор:
— Горі з горою не зійтись ніколи,
а долі людські в'яжуться вузлом.

VI

Голос:
— У пісні шабля татарву січе,
у думі — за дружину вірну править.
Бредуть, співають люди без очей,
перебираючи струну і славу.

— Лише про честь — сліпий речитатив,
про вірність і хоробрість побратимів.
Розчисувачі грив старих часів,
важких боїв — бояни нелюдим!

— За тьмою — тьма, як доля кочова.
В обличчя — непрозорий вітер лине.
У темряві сідають спочивать.
У тьму ідуть, намацавши стежину.

— Не повторити, як бринить струна!
Який у неї урочистий голос!
Басок тривожно й грізно застогнав,
альти пішли у вимріяне соло.

— Вперед! Завжди вперед летіть, відважні!
Плечима до плечей ставайте, друзні!

Хор:

— Через моря, пустелі та міражі
іде вона — достойна й мудра мужність!

VII

Голос:

— Ми путь свою пройшли, як галаган,
що з неба, од зорі схилив орбіту.
У ніч, у млу, у біль, у дикий лан
летіло невідковане копито!

— Дихання моря пестило фрегат.
Широкий вітер з півдня шторм заводив.
Незнаних напрямків ішов пасат,
прапорами вимахував без коду.

— Незнаних напрямків ішов пасат!
Нечуваної сили і завзяття —
стелився гул вогнених канонад,
тремтіло сонце в небі, як латаття.

— Достойна і смілива наша путь.
Бадьорі й переконані бійці ми.
Наш край в цвіту! Цвіте наш край в степу!
Живуть його простори несходимі!

— На вітрі рухаються руки рей,
на обрії — омана заозерій...

Хор:

— Ми стоїмо плечима до плечей,
і світ відчинено, як двері!

1928 — 1929

СТАРОВИННИЙ РОМАНС

На батьківщину у Тулон
вертає шкуна „Трьох Корон“.
Веде її рубака Жан,
малий чорнявий капітан.

*„Го-го! Грот-парус став,
щоб вітер гнав і гнав!“*

Відважний Жане, поспішай
до затишних тулонських шат.
Сумна дружина й немовля
твого чекають корабля.

*„Го-го! І гафель став,
щоб вітер гнав і гнав!“*

На чорний прапор „Трьох Корон“
чекає твій ясний король.
На злото в трюмі — жде казна.
Тебе, корсара — зла тюрма.

*„Го-го! Ще й клівер став,
щоб вітер гнав і гнав!“*

Та ось і вплив сам Тулон,
із хвиль солоних лона лон.
Його замріяний обман
вилискує і крізь туман.

*„Го-го! Та й топсель став,
щоб вітер гнав і гнав!“*

— Відважний Жане, долю зваж, —
це ж край твоїх тропічних вахт!
Чи варті жінка й немовля
тюрми ясного короля?!

*„Го-го! Усе напни!
До берега жени!“*

І Жан зійшов, мов паладин, —
на березі дружина й син.
А навкруги юрба ревля:
„На гільйотину короля!“

1929

ПІСНЯ ПРО ОСТЮКА

— Гей, летить ворон з далекого краю,
на Синяву - річку лине, —
там партизанства много погибає,
а офіцерів утричі гине.

— Ой, ти вороне, ти чорний брате,
почекай же оченьки виймати, —
хоче Остюк-батько на коня сідати,
на коня сідати, кадетів рубати.

— Ой, ран у самого та й немного,
тільки тридцять та й три усього,
а найбільша рана — в серці й у нього,
що не дають друзі підмоги...

1929

ВЕСЕЛИЙ МІЧМАН НАЙЛ

1

На рейді — крейсер „Георг“.
За містом — шумливий чай.
Хон - Хі біжить у порт,
де джонки цвіте чайма.

Багатий купецький Кантон
дише, як жовтий льос.
Хижо кричить авто,
віскі шукає матрос.

Китаець біг у порт.
Джонка цвіте крилом.
Хо! Хіба змориться хорт?
Хі! Син рабині, бігом!

Хон - Хі везе джін
у шлункові мічм . а Найл:
мічман сидить у корзині,
мічман на борт вертає.

„Стоп! Зупинися! Стань!
На мене ти тут чекай!“
Знову ковтнув ресторан
веселого мічмана Найл.

Хон - Хі з дитини раб.
Хон - Хі — кулі за риж.
А серце, як скраяв краб,
мовчки чекає порн.

Кулі на носі застиг.
Кулі на ногах дрімав.
Над вікнами вечір тихне.
Над Китаєм вечір має.

2

Чи то, може,
день
за Ян - Цзи - Цзян згорає?

Чи то, може,
вечір
крилом має?

Чи то, може,
ніч
така в Китаю?

Кулі на нозі застиг.
В кулі наче опій сні.
Схилився лихтар на риг,
і вечір вгорі дзвонив.

Приснився кулі не дракон,
приснився йому не Китай,
не шлях у зелений Гон-Конг,
не чай і не риж — не Китай.

Казав йому жовтий Джек
(Він був на „Георзі“ — бой):
„Англієць світ зажер,
на крейсері тільки зброя.

А є там на чорній землі
один попід небом салдат,
якого й англійське залізо
не може повик подолати.

Як сонце з-за моря йде —
він світить усім кулі,
і зараз на нього жде
кожен кулі землі!

Прапори огнем мають,
як море, лани зелені.
О, земле, якби Китаю
такий великий Ленін!“

Кулі на нозі застиг.
Кулі на ногах дрімав.
Над вікнами вечір тихне.
Над Китаєм вечір маяв.

... Солоний старий океан
хитав по кімнаті синь.
Повіяв зелений туман —
Володарки моря сні.

Співає бортами бриз.
Співає старий океан.
На білій китайській горі
блукають таємні тумани.

І мічман пливе в океан,
бо крейсер — колоній бич:
чорних людей у саванні
чорним товаром робити...

Опій у трубці шумів,
мічмана ніс у нірвану.
Холодний лихтарик горів,
сампану співав океан.

Вибігла легка тінь,
звідти, де віскі й Найл.
Плакала в камінь стін
довга коса — Китай.

Хон - Хі хилив чоло,
Хон - Хі ховав рух.
Груди вогнем пекло —
Хон - Хі пізнав сестру.

Кулі не рухавсь сам,
в долоні ховав звук.
Хай плаче маленька Сан
від мічмана грубих рук.

Такий то дівочий хліб
ковтає маленька Сан.
Хлипає — хлипає — хлипає
чорна Китай - коса.

5

Не Хон - Хі — вітер віз
у мічмана в шлункові джин.
У мічмана хміль в голові,
мічман, як пляшка, лежить.

На березі в джонці хто
чекає мічмана Найл?
Все небо у морі втопло,
мовчить піднебесний Китай.

Лихтар із паперу плив,
весло хлюпотіло десь.
У воду холодну змив
мічман обличчя бліде.

„Раб! — пригадав годі Найл, —
ваші дівчата смачні.
Там під лихтариком взнав
пестощі ніг, о, ніг!

Плакала в ліжку Сан.
Довго змагалась вона.
Пахла Китаєм коса!“
Слиною плямкав Найл.

Хон - Хі покинув весло —
Хон - Хі людина теж.
Кров'ю співав шолом
злого дракона пожеж.

Китаець ніж має.
За горе в Китаю — кров.
Дракона сини в Китаю
на шию кладуть тавро.

Хто з моря туман оджене,
щоб зорі злетіли на сталь?
Хон - Хі зробив кінець
веселому мічману Найл.

У темному вечері ніж
навіяв англійцю нірвану,
кулі ж привітався до ніг
солоний старий океан.

Хон - Хі забув усе —
Хон - Хі китаець є.
Хо! Він тепер сміє-
ться: — „Мé - ю - фа - сé!“

(„Робить було більше нічого!“)

І небо — блакитний джин,
зорі пливли по воді,
на море стелив ожинове
крейсер „Георг“ дим.

1924

ЖЕРТВА БОГІНІ КАЛІ

1

Казати словами пісню,
що вітер тепер співає,
в Бенгалії повний місяць
над нею вночі звисає.
Казати словами пісню!

Це значить ловити вітер
і класти за плечі зорі?
У джунглях пахучі віти
колишуть пісень море.
Це значить ловити вітер!

Пісня — від моря дарунок,
почуло воно у Бомбею.
За словом солодким, за руном
літали на чаймі бореї,
Ця пісня — від моря дарунок.

2

В Калькутті морський спів.
На березі скигнуть брамін.
На берег солоної піни
там океан намів.

На Індії синій тюрбан,
і вітром з верхів'я — привіт.
Пахучий паркий туман —
моря тубільного вітер.

Розлігся у глині Ганг,
шумить на важкій траві.
Добрый бенгальський туман
тепло землю віє.

Рам - Рао — конак слона.
Керує слоном „анк“.
Бамбуками вітер конає,
лорд на слоні „Бан“.

Полує на тигра він,
суворий холодний брит.
Під шлемом — важкій голові
від серця спокійний ритм.
Сигар кипарисний пах
лишався в повітрі синім.
„Бан“ на ногах спав
з лордом і паланкіном.

Повітря гірчить сигара.
Слон хитається, як крейсер.
Червоним, далеким жаром
Кінчає сонце рейса.
Тиша повсюди дзвенить,
Тиша дзвенить, як комар.
Сонця холодний жар
не відбива луни.

Здалеку віяв
і тух
звук.

Раб не жаліє
рухів
рук.

Буйно почався
бамбуку
стук.
„Бан“ затаїв дух.

Слон тихо слухав
в лопух
вух.

Слон тихо нюхав
як пух
звук.

У паланкіні
потух
рух.

Вітер травою вщух.

Теплий заснулий
тумане,
тань!

Куля і куля
край,
рань!

Вітер, кричи в о
барабан —
Ганг!

Тигра женуть до „Бан“.

Бамбуками біг тигр.
Здіймався в туман хруст.
Хиталися трави стиглі,
ховали смертельну гру.
Із темних бамбуків ось
проснувся погляд сам.
Виглянув звір, як осінь,
лежала в очах роса.

Рушниця вибухнула враз...
Чи знає хто останній час,
коли кривавая стріла
обірве всі його діла?

Од пострілу джунглі гули.
Од пострілу став тигр...
А потім за тигром лягли
й хиталися трави стиглі.

Одчайний людський зойк
в тумані дзвенить і падає:
смерть потрясла косою,
туманом пішла, як ладан.

... Джунглі суворо плакали,
нагортаючи безліч тінів...
Серце Рао пожмакане
ставало в горлянці синій!
Коли трупа слоном обходив,
свого батька пізнав Рао.
І глянув на гори сходу,
де Калі молилась заграва.

(Тигра на лорда мисливці гнали —
чорні раби, що молились Калі.
Хижого тигра куля минула —
батька Рао потрафила куля).

Рао побачив труп —
боком пройшов слон.
На небі сотню рупій
хтось у блиск сколов.

„Білий шакале,
Рам-Рао
я!
В Матері Калі
гора
огня!
Не загасити огня
вам —
Матері Калі
одвічний храм!..“

Помста кривавить
очі
зір.
Помста неславить
ночі
нір.
Помста — пожежа,
день,
метал.

Помста — метал

Рао підняв „анк“:
лорда забив він
за те, що минав „Бан“
тіло старече в траві.

І (мертвий!) поїхав лорд
на темний далекий край,
де пісні не чути з моря,
де жертви богиня чекає.

Калькутта біліє парою.
Слон хитається, як крейсер
Червоним далеким жаром
кінчає сонце рейса.

Нарешті й воно сіло.
Долинами пісня літає.
У гонг, чи у мідне било —
густая, густая, густая!

1925

НАВАХА ІЗ ТОЛЕДО

1

За таємним поворотом,
за пустельним темним гротом
думка простувала далі
по підземній синій залі.
Жадного не чути кроку
в залі синій і високій,
у таємній синій залі,
де смолоскипи і жалі.

2

Голос вимовив: „Жорстокий,
ти вождя не смієш знати —
у могильні марні шати
ти не ввійдеш самото!“
У великій синій залі,
де смолоскипи палали.

3

Одповів я полохливо:
„Наче море в час припливу,
на вождів могильний камінь
ми проходимо з вінками.
Де вінок із синіх квітів —
там небесна синь і пісня.

Ми не будем гомоніти,
хай над нами тиша звисне.
Пригадаєм перемоги,
нашу гордість і відвагу —
хай проллється тиха сага
у вождя біля порогу!

4

Глухо обізвася голос
і суворо мовив далі —
у таємній синій залі,
де смолоскипи і жалі.
„О, створіння, бий на сполох,
щоб тривога забреніла:
де життя таємні знаки?
Це — лише пустельне тіло!
О, створіння, чорна мряка
покриває людське діло!“
У великій синій залі,
де смолоскипи палали.

5

Гнів упав, як покривало,
як шаршава злива шовку.
Серце стиснув, мов винтовку,
я почав тоді помалу.
„Де подвійність і вагання —
там ознаки виростання.
Де тривога і відвага —
там людина, як наваха!
У навахи гострий вимах
і сталеве гостре кредо —

йде дорогами новими
та наваха із Толедо.
Можуть падати і зорі,
і ламатися навахи,
бо щодня потоне в морі
сонце — млява черепаха.
Може вмерти і людина
і розсипатись на порох —
та горітиме на зорях
велетенське її діло!“

6

Голос здалеку промовив,
як велиння темне крові,
у таємній синій залі,
де смолоскипи і жалі.
„Він послав на муки розум,
повернув кермо у тайну,
він зібрав далекі грози
і розлив стару Почайну!“
Тут від гіркости докору
перервавсь таємний голос.
Перестали скрізь по хорах
відлунатися повтори.
У великій синій залі,
де смолоскипи палали.

7

„Хай живе, — я крикнув, — буря!“
І луна пішла по залі,
і далеко застогнала
заля синя і похмура.

„Хай живе великий вітер
і вождя надійна карта!
Землями йому зоріти
на чолі сталевих партій!
Хай п'янить людська відвага,
як пахучий келих меду!
Хай лстить у бій наваха,
та наваха із Толедо!“

8

І нікого вже не чув я,
і здалось мені — лечу я
у таємній снігній залі,
де смолоскі пи і жалі.

1929

КНИГА ПРО СЕРЕДНЬОВІЧНОГО ПОЕТА

УРИВОК

ДІЯЛОГ З МУЖНІСТЮ

Він на горі стояв, оточений вітрами,
і мужність підійшла, спинилась поруч.
Гірських кряжів стинались урочисті злами —
самотности розважної печутні хори.
Зідхнув і привітавсь, не мовивши
і слова,
як пам'ятник завмерлий і холодний.
„Почати мушу я, — сказав, — стару розмову:
ти — вчасно надійшла, і я — вгорі сьогодні“.

Гори округ — текли внизу легкі долини,
дихання низу підіймалося поволі,
рослинна бовваня змивала строгість
ліній,
і тінь від хмари бігла по землі, як олень.

„Життя моє мале, — сказав він полохливо, —
і дні мої гіркі, — зізнався гордовито, —
вже половину їх відстукали копита,
кося мого од вітру б'ється буйна грива.
І невблаганна ти з'являєшся до мене —
поважна мати багатьох мужів достойних,
підносиш понад біль — руїн моїх Атени,
і ставиш боротьбу — над рани незагойні.
Я німечний юнак, і ти мені болюча,
невже прийшов той час, написаний людині?
Хіба ж не знаю я, що завше, завше влучить
звичайна людська смерть — життя моє
єдине?“

Прекрасна височінь стояла перед ними,
і в неї падали важкі птахи на здобич,
пустельний гул горів і полихав незримо,
земля лежала в тлінності, в жадобі.

„Дійшовши днів, — сказала мужність, — все
згниє,
і труни всім стоять, ще од дитинства збиті —
та кожний чесний,

вірний,

відданий боєць
повинен, стоячи, життя своє губити!

Я — не хоробрість пишна, молода
й бунчужна,
я — не сміливість без пуття, часу та
мири, —
твій дозрілості, невтомності й офірі
я добра, повсякчасна та буденна

мужність“.

Вітри перемінjali напрями та біг,
і сонце, в ніч упавши, ще на небі тліло,
гори найвищої над'обрій голубий
мінився, випнутий над нею, як вітрило.
Помалу з'яснів і з хмари знявся місяць
і наче плив у холоді сузір'я та років,
сарматською сергою на блакиті висів
його розпечений і недосяжний спокій.
І він померк. За оболоком нерухомим
велика, мовчазна агонія тривала,
у темноту зійшло знесилене кружало,
як стовп, звелася ніч в висоти невідомі.

„Ти серце розіб'єш, без мене сам ходивши,
і ляжеш спочивать навіки і назавше,
твої думки в смертельній безкінечній тиші
умруть, заплідненості і туги не знавши.
Невиконаних діл не стане башта строга,
нездоланого ворога не вмере коріння —
так гордості бійців із домовин не вийнять,
щоб стиснули коня загублені остроги“.

Не рухалася тьма — осяжна і повсюдна,
та раптом загорівся вогник під ногами,
і просторінь у тьму відчалила, як судно,
на зміну їй устав з глибин долининний гамір.

„О, серце і мета, —
од мужности почувлось, —
як важко жити з вами німечний істоті!
Плекає біль і страх оманна людська чулисть,
коли життя летить — морями сонця проти.

Мети доходячи, згоряє серце кожне,
я ж —
дальша за мету,
бо я —

лише стремління:
простує в боротьбі людина подорожня
самотньою, достойною, моєю тінню.
Кого побачиш ти у розпачі надій,
оглянувшись на шлях, що не довів до мене?
Поглянувши на шлях нездійснених надій,
прекрасний шлях безумств — і мужній,
і нужденний?

Кого побачиш ти — комонник і водій
з собою поруч на дорозі мужніх діл?
Стремління і жага, буденна і горбата —
з тобою мужність йшла — чесно от усіх
прамати“.

Зелений і чудний з-за хмари знявся місяць
і наче плив у холоді сузір'я та років,
сарматською сергою на блакиті висів
його розпечений і недосяжний спокій.
До ранку гналися за ним пухкі потвори,
ковтаючи блакитний пил і зорі мляві,
на сході *сонце*, в землю заглибивши корінь,
росло, колишучи лататтям кучерявим.

Липень р. 1930. Залізні Воли

П І С Н І У Т

ПІСНЯ ПРО ВОРОГА

„Ненавидь, як любов — плекай її“.
(Напис у кумірни
на молитовній дощечці)

*Кидай зброю на межі,
кинь, нехай лежить.
Бачиш, ходишь морем жито
й коси, як ножі?
Зерно на порі,
мучиться нарід:
незлічиму силу носить,
доки хліб ляга в покоси.*

Осіли ми в долині цій
на річці синій та багатій.
Степи й вода. Ори і сій.
Співай пісень, коли без хати.

Немало літ пройшло і йде,
багато ворога бувало.
І тільки вітер прогуде
тепер у оченьки зухвалі.

Та, коли зійде молодик
і попливе шляхом безкраім,
на бій з далекої води
в ворожу кістку хтось заграє.

*Мій вороже, зачекай,
слухай далі спів,
вже згоряє неба край
на крайках степів.*

*Диха дух земель.
Сонця корабель
парус теплий і червоний
виставляє з моря тонів.*

Стань, воріженьку, там,
не переходь межі, —
любі твої уста
хочуть сьогодні жить.

Потом облитись дай —
щедрої праці знак.
Жито на полі — вода,
хай не тече казна!

Гнівно працює люд.
Бачить, вороже, нас.
Чуєш, тебе, мій любий,
кожна дитина знає.

Хочеш — тобі дамо
губи прекрасних дів?
В теплий рудий мох
вас заховає діл.

Там же твоє немовля
з матір'ю ляже в землі.
Слухне кривава земля,
виросте кущ в лісі.

Зріже сопілку юнак
і прикладе уста —
ненавидь тільки лунає
в темному лісі там!

*Коли ж хоч — бери ножа,
сміливіше ріж.
Кров рудая, як іржа,
по мені дзюрить...*

Серце хай горить!

Серце хай болить!

*Із горючої рани
найболюча пісня встане!*

Велику пісню тих боїв
ми відпускаємо з причала:

до золотих її ланів
торкались меч і гостре рало.

Хай ридає,
парагонить,
проклинає
з гін у гони!

Поле, луки,
наче дзвони.
Як розпука,
тупіт коней!

Ось і ворог.
Меч гуляє.
Чорний ворон
налітає.

Під мечем злетіла
 голова.
Кров білого тіла
 п'є трава.

Треба серце ворога виймати,
треба принести його до хати.
Треба череп сріблом окувати,
меду старовинного налляти.

Хай гуляє повний келих
по столах бійців веселих!
І шматками серця злого
заїдайте тризни слово.

Кидай зброю на межі,
Кинь, нехай лежить!
Бачиш, ходять морем жито
й коси, як ножі?!

Ти не хочеш зачекати?
Ти, вороже, лук здіймаєш?
Ти мечем рубави лати,
і стріла летить, співає?

На межі стави ногою
і плюви на наші ниви?
Хай же йде тепер з водою
твоя доля, нещасливий!

ПІСНЯ ПРО ДРУГА

„Дружба й вогонь
Народилися разом!“
(Тібетська пісня)

*Володар серця є один:
він, як морська глибинь,
коли летить душа туди
у тишу й вічну тинь.
Забудеш, серце, хат печаль,
забудеш блиск і лють меча,
любов забудеш і наругу
в обіймах щирих друга.*

Тридцять тисяч літ до скитів,
на крутій горі
жив нарід. Печери тихі,
води теплих рік.

Синій ліс над головою —
несходимий ліс.
У тумановім сувою
чорний кипарис.

Стовіками вечір пада
в папороть-віки,
у незлічену армаду
зір і світляків.

День-у-день на небо сходить
благодійний бог,
і полюють у господі
слон і носорог.

*Владарю серця і очей,
вогню, десятка слів!
(Бо більше мешканець печер
казати не умів).
Життя за друга я віддам,
та нащо другові руда
і тепла рідина? Немало
такої слави й висцхало...*

У печері темно, вогко, димно —
ще з учора дим не розійшовсь.
Ніби хтось вночі задув кадило,
і тепер струмує димний шовк.

По кутках ворущаться під листям
хазяї убогої печери.
У клубочки діти поплелися,
матір уві сні жує вечерю.

Ну, до чого ж заїдають блохи!
І ніяк ти їх не упіймаєш!
Виліза хазяїн з купи моху,
і стремить в печеру рань густая.

Не намацає рука й жаринки —
знову вмер червоний бог у хаті.
Виліз сторожко з печери, синку,
помолись в небесні чисті шати.

Добрі вісті жевріють на сході —
то від сонця дим такий червоний!
Діставай святиню твого роду
і стискай достойно у долонях.

Попрацюй, аж доки сонце крикне,
біла річка впливе з туману,
доки всі нічні потвори зникнуть,
а слони з води сурмити стануть.

Під руками в тебе диму подих
на зомлілі руки буде литись,
і проб'ється весело зі споду
вогник, як ранкова молитва.

Підкладеш йому трісок і моху
і подуєш ніжно та надхвенно.
Подивися, як росте потроху
соняшного бога син священний!

*О, серце, подих зупини —
послухай крик трембіт!
Невже померлих хоронить
і плакати на горбі?
Невже за доказ кров і смерть
у пісні про любов візьмеш?..
І, заховавши друга в яму,
любитимеш криваву тямку?*

Мох горить, горить і тріска,
бог росте синеньким блиском,
піднімає вгору очі,
тріскотить, про щось белькоче,

хилить тіло худорляве,
мов стеблину червонаву,
виграває,

вихиляє,
вогнеграєм
засліпляє.

Ой, біжить!

Ой, горить!

Та рука, мов вірною сторожею,
обвела водицею ворожою.
Щоб не збутись хатнього вогня,
щоб не вмерло кволе боженя, —
узяли струхнявілу колоду
найтвердішої в гаю породи,
на вогонь поставили. І дим
по землі стелився та блудив.

*О, серце, знаєш ночі страх,
коли свідомість спить,
коли незгоди чорний птах
літає і квилить?
Невже за доказ кров і смерть
у пісні про любов візьмеш?
А може — згоди половіння
і перше розуму горіння?*

Вночі згадали про вогонь —
вогонь не гас,
і ніч виходила із тонь,
із тонь на нас.

Літали іскри. Ляк ходив —
печерних мавк.

Побачили: з колоди дим
вгорі розгав.

Бо крізь колоду сам огонь
той дим погнав.

Червона голова його
таїни знак!

Вона, як вітер і мета,
як вітер і мета!
Вона з безодні виліта,
як птиця золота.

І раптом камінь покотивсь,
іще один.

Неначе стогін затремтів
з вогню крізь дим.

Порожньої колоди дзвін
пішов тоді гукать.
До згоди кликав завше він,
і слухав брата брат.

Порожньої колоди спів,
тривожний, як одчай,
оплакував, гукав, будив,
проходив з краю в край.

*Співаймо ж пісню згоди нум
минулих поколінь,
про дружбу незапродану,
про дерев'яний дзвін!*
1927

З М І С Т

Видавцеві коментарії	5
Вітаю море	27
Маршова пісня	29
Час пожеж	31
Корабель Колюмба	32
21 січня	36
Десять літ	38
Дзвін	41
Чорноморець	42
Казка	43
Син	46
Романтика моря	47
Вірші з прози	
Порт	50
Присвята	53
Пісня капітанів	54
Паруси	56
Пам'ятник	57
З роману „Чотири шаблі“	59
Старовинний романс	65
Пісня про Остюка	67
Екзотика	
Веселий мічман Найл	68
Жертва богині Калі	75
Наваха із Толедо	81

Книга про середньовічного поета

Діялог з мужністю 85

Пісні Ут

Пісня про ворога 89

Пісня про друга 94

57-3240 4296

32-4296

РУХ

Ю·ЯНОВСЬКИЙ

Т. I

В·КРИЧЕВСЬК 39